

TÜRKİYEDE OKUL SOSYAL HİZMETİ ALANINA ODAKLANAN ARAŞTIRMALARIN BETİMSSEL İÇERİK ANALİZİ

Aysel TEKGÖZ OBUZ*

Öz

Bu çalışmada Türkiye’de önemli ve gerekli olmasına rağmen hala aktif bir uygulama alanı kazanmayan okul sosyal hizmeti ile ilgili yapılan çalışma eğilimlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Nitel araştırma desenine göre tasarlanan bu çalışmada doküman analizi yöntemi tercih edilmiştir. Bu bağlamda çalışmaların yoğunlukta olduğu yıllar olarak, 2016-2024 (eylül ayına kadar) yılları seçilmiştir. Bu yıllar arasında gerçekleşen 32 makale ve 44 tez çalışması incelenmiştir. Burada “okul sosyal hizmeti” anahtar kelime olarak seçilmiş ve çalışma başlıklarında bu kavramın olması kriter olarak belirlenmiştir. İncelenen makaleler, DergiPark, ULAKBİM ve Google Akademik üzerinden taranmıştır. Tezlerle ilgili tarama ise YÖK Ulusal Tez Veri Merkezi’nde yer alan ve tam metin olarak ulaşılabilen tezler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmaların yıllara, araştırılan konulara, anahtar kelimelere, araştırmaların yöntemi ve veri toplama teknikleri, çalışma grubuna, okul kademesine, tezlerin yazıldığı üniversitelere ve çalışma önerilerine göre dağılımları incelenmiştir. Buna göre ele alınan yıllar bazında en fazla çalışma 2018 yılında gerçekleştirilmiştir. En çok çalışılan konu, okul sosyal hizmetinin gerekliliği ve önemi olmuştur. En çok kullanılan anahtar kelime beklenildiği üzere, okul sosyal hizmeti olmuştur. Nitel ve nicel araştırma sayılarının yoğunlukta ve eşit oranda olduğu görülmüştür. En çok çalışılan grup, öğrenciler olurken en çok çalışılan okul kademesi de lisedir. Okul sosyal hizmeti konusunda en fazla tez Hacettepe Üniversitesi bünyesinde yazılmıştır. Son olarak, çalışmalarda en sık tekrarlanan öneri, okul sosyal hizmetinin acilen aktifleşmesi gerektiği yönünde olmuştur. Çalışmanın sonunda bazı önerilere yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye’de okul sosyal hizmetinin eğitim, uygulama ve araştırma açısından kritik bir gündem olması gerektiğine dikkat çeken araştırmacının, alana katkı sunması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal hizmet, Okul, Okul sosyal hizmeti, İçerik analizi.

A Descriptive Content Analysis of Research Focusing on School Social Work Field

Abstract

These issues, which are reflected in the press, have heightened the need for school social services. So the purpose of this study is to identify trends in school social work. Although this area is crucial and vital in Turkey, it has not yet been actively engaged with. In this qualitative research study, the document analysis method was preferred, focusing on the years 2016 to September 2024, when the studies were most intense. A review encompassing 32 articles and 44 theses from those years was carried out. "School social work" served as the main keyword, and its inclusion in the study titles was a criterion for selection. The articles analyzed were sourced from the DergiPark, ULAKBİM, and Google Scholar. The theses were scanned using those available in full text at the YOK National Thesis Data Center. The studies were categorized based on the year of publication, research topics, selected keywords, research methods and data collection techniques, target study groups, educational level, academic institutions of thesis origin, and proposed study frameworks. As a result, 2018 saw the highest concentration of studies. The predominant focus among these studies was on the essential role and significance of school social work. As anticipated, "school social work" emerged as the predominant keyword. There was an equal and substantial quantity of both qualitative and quantitative research. Students were the main focus of these studies, high school was the most investigated educational level. Most theses concerning school social work were authored at Hacettepe University. Finally, the most commonly reiterated recommendation in the studies emphasized the urgent need to activate school social work. At the conclusion, several suggestions are provided.

*Dr. Öğr. Üyesi, Tarsus Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ayseltekgozobuz@tarsus.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0002-6738-5449>

At the end of the study, some suggestions are given. Additionally, the study aims to contribute to the field by highlighting the need for school social work to be a critical agenda in Turkey in terms of education, practice, and research.

Keywords: *Social work, School, School social work, Content analysis.*

1. Giriş

Son dönemlerde okul ortamında artan ve basına da yansıyan şiddet, zorbalık, saldırganlık, bağımlılık, suç ve intihar gibi olaylar, okul sosyal hizmetine duyulan ihtiyacı arttırmıştır. Söz konusu ihtiyaç hem ulusal hem de uluslararası düzeyde hızla artmaktadır. Özellikle son yıllarda çocuklara yönelik şiddet, ihmal ya da istismar olaylarının giderek artması (Kuli & Yıldırım, 2019), çocukların suça yönelme ve madde kullanım oranlardaki artışı (Işık, 2018; Türkiye İstatistik Kurumu, 2023), aile ve okul temelli sorunların giderek yaygınlaşması (Dağ, 2018; Ersoy & Kocaman, 2021; İltir, 2023; Korkmaz, 2022) ve akran kaynaklı sorunların daha görünür hale gelmesi (Özcan vd., 2018; Öztürk, 2019; Tokuroğlu, 2023; Yelboğa, 2018), söz konusu gereksinimi daha belirgin hale getirmiştir. Ancak öğrencilerin potansiyelini en üst seviyeye taşıma (Richard & Villareal-Sosa, 2014) ve çocukların okulda ihtiyaç duyduğu hizmetlere ulaşmalarında aracı olma ideali taşıyan okul sosyal hizmetine yönelik uygulamalar, ne yazık ki diğer ülkelerde olduğu kadar Türkiye’de varlık göstermemektedir (Reçber, 2020). Ülkede henüz aktif bir uygulama alanı olmamasının yanında, okul sosyal hizmeti bağlamında yapılan akademik çalışmaların da sınırlı olduğu ve diğer sosyal hizmet konuları kadar ilgi görmediği düşüncesi bu çalışmanın motivasyonunu oluşturmuştur. Zira genel nüfus içinde kayda değer bir orana sahip olan çocuk ve gençlerin sorunlarına odaklanan bu alanın önemi her geçen gün artmasına rağmen, konu bağlamındaki uygulama ve araştırmaların yetersizliği önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Geçmiş 20. yüzyıl başlarına dayanan ve Amerika ‘da gelişen okul sosyal hizmeti, ortaya çıktığı kültürde okul ortamındaki önemli konulara eğilmiştir. Öncelikle yoğun göçün beraberinde getirdiği çeşitli sorunların çözümünün, bu göç eden eğitimsiz bireylerin eğitilmesi ile mümkün olabileceğine yönelik görüş hâkim olmuştur. Çocuğun bireysel farklılıklarının gerek eğitimci gerekse diğer hizmet sağlayan kişilerce tanınmasının önemli olduğu inancı ve okulun çocukların hayatında stratejik bir öneme sahip olduğu fikri, okul sosyal hizmet birimlerinin gelişimini etkilemiştir (Yeşilkayalı, 2017). Daha sonra, Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, 1992’de okul sosyal hizmet uzmanı olmak için bir sınav belirleyerek (Dupper, 2002) bunu bir koşula bağlamıştır. Böylece zamanla dünyada yaygınlaşmaya başlayan okul sosyal hizmeti, okul öncesinden lise dönemine kadar genişlemiştir. Bunun gibi okul ortamında ele alınan çeşitli sorun alanları da çevresel koşullar bağlamında genişlemiştir (Allen-Meares vd., 2013).

Diğer ülkelerdeki öneme binaen giderek yaygınlaşmaya başlayan okul sosyal hizmetine yönelik adımların, Türkiye’deki geçmişi ise çok eskiye dayanmamaktadır. Ancak ilk girişimin 1968 yılında Gazi Lisesi Müdürlüğü’nün, Hacettepe Sosyal Hizmet Akademisinden, okulda rehberlik biriminde görevlendirilmek üzere, sosyal çalışmacı talep etmesi ile gerçekleştiği bilinmektedir. Daha sonra tarihli Resmî Gazete’de 17.04.2001 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışman Hizmetleri Yönetmeliği ile “sosyal çalışmacı” kavramından bahsedilmiştir. Fakat bu önemli gelişmeye rağmen, hala okullarda okul sosyal hizmetine yönelik uygulamalar aktifleşmediği gibi, rehberlik birimlerinde de (okul) sosyal hizmet uzmanı istihdam edilmemektedir. Yani bu unvan ile herhangi bir kadro tahsisi hala mevcut değildir. Okul sosyal hizmeti uzmanının yanında, okullardaki sosyal hizmet uygulamalarının da kısıtlı olduğu bir gerçektir.

Türkiye’de 2013 yılında kabul edilen ve Resmî Gazete’de yayınlanan, Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı’nda; “Okullarda çocuk, aile ve okul yönetimi arasında gerekli işbirliğini sağlamak ve şiddet öyküsü olan çocukları tespit ederek psiko-sosyal yönden desteklemek amacıyla” 2016 yılına kadar okul sosyal hizmet sisteminin kurulması gerektiği belirtilmiştir. Lakin uygulama hala hayata aktif bir şekilde yansıtılmadığı gibi burada geçen bazı ifadeler ayrıca dikkat çekmektedir. Zira yukarıdaki ifade, yapılacak sosyal hizmet müdahalesi belli bir kısıtlamaya tabi tutulmuş ve salt şiddet öyküsü olan çocuklara dayandırılmıştır. Hâlbuki okul sosyal hizmeti, dünyanın pek çok yerinde çeşitli sorun alanlarına odaklanmaktadır (Yeşilkayalı, 2016). Örneğin, çocukların psiko-sosyal anlamda yaşadıkları sorunlar (Openshaw, 2008), suça yönelme durumları (Phillipo & Blosser, 2013), disiplinsizlik durumları (Aykara, 2010), ekonomik sorunları (Alameda-Lawson vd., 2010; Özbesler & Duyan, 2009) gibi çeşitli sorunlar, okul sosyal hizmeti bağlamında ele alınan başlıca konular arasındadır. Ayrıca okullardaki bağımlılık sorunları, erken yaşta istenmeyen olası gebelik durumları, çatışmalar, zorbalık veya kötü muamele gibi olumsuz deneyimler, yine okul sosyal hizmet uzmanlarının ilgilendiği kriz durumları (Crespi & Hughes, 2004) arasında sayılmaktadır. Söz konusu sorun alanları ve krizler, titiz çalışmalar gerektirdiğinden böylesi bir uygulamanın ülkede gereken değeri hala görmüyor olmasını anlamak bu noktada tekrar zorlaşmaktadır.

Okullar bireylere, yalnızca akademik bilgi sunmakla yetinmez, ayrıca onların sosyalleşmesine ve kişisel gelişimlerinin desteklenmesine olanak tanır. Bununla birlikte, okul ortamında farklı kişisel ve çevresel özelliklere sahip bireyler arasında çeşitli sorunların yaşanması da doğal bir durumdur. Bu sorunlar, yalnızca çocukları değil, ailelerini, akranlarını, yakın sosyal sistemlerini hatta toplumu etkileyebildiğinde, çözüm sürecinde profesyonel multidisipliner bir yaklaşımın benimsenmesi ayrıca gerekmektedir (Karakuş, 2022). Dolayısıyla okullarda istihdam edilen rehber öğretmenlerinin yanında aile ve çevre temelli uygulamalara çokça önem veren okul sosyal hizmetinin gerekliliği burada yine karşımıza çıkmaktadır (Villareal-Sosa, 2022). Okul, aile ve toplum eksenli güçlendirme faaliyetlerini benimseyen okul sosyal hizmeti, diğer meslek gruplarından farklı olarak temelde “çevresi içinde birey” anlayışını benimsemektedir. Bu bakış açısıyla sadece çocuğa değil, ailesine ve yakın çevresine odaklanarak çocuklara eşit öğrenme fırsatları sunma, eğitim sorunlarını çözme ve akademik başarıyı artırma gibi hedefler belirlemektedir (Özkan & Kılıç, 2014). Böylece çocuğun, biyo-psiko-sosyal koşulları bağlamında yaşanmakta olan sorunları çözmesini ve ihtiyaç içinde olduğu hizmetten yararlanmasını sağlayacak uygulamalar gerçekleştirir (Özkan & Selçuk, 2016). Bu durum okul sosyal hizmeti uygulamalarının, okul ortamındaki önemine işaret etmektedir. Bu öneme binaen Konya Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü önderliğinde “Okul Sosyal Hizmeti” isimli bir proje yürütülmüştür. Bu proje 2017-2018 eğitim-öğretim dönemi içerisinde Konya’da dezavantajlı bir yerleşim yerinde bulunan ve çok sayıda Suriyeli öğrencisi olan iki okulda gerçekleşmiştir. Bu bağlamda okullarda okul sosyal hizmeti birimi kurulmuş ve bu birimde sosyal hizmet akademisyeni/uzmanı/stajyer öğrencisi ve rehber öğretmen iş birliğinde risk altındaki çocuklara yönelik çeşitli faaliyetler (bireysel görüşme, aileyle görüşme, grup çalışmaları, ev ziyaretleri, eğitim-seminer çalışmaları, sosyal gezi) gerçekleştirilmiştir. Ebeveynleri ayrılmış, kendine zarar veren, istismar öyküsü olan, ekonomik açıdan dezavantajlı, zorbalık-şiddet mağduru ya da uygulayıcısı olan, okula devam sorunu yaşayan, çeşitli ihtiyaçları karşılanmayan öğrencileri “öncelikli müdahale” grubuna dâhil eden proje sayesinde, çocuklarda olumlu gelişimler gözlenmiştir (Alptekin & Akbaba, 2018). Bu açıdan bakıldığında okul sosyal hizmetine yönelik ihtiyacın nedeni yine anlaşılır olmaktadır.

Özetle, çocuk-okul-aile temelli sorunların çözümünde ve okulun misyonlarını ileriye taşımada okul sosyal hizmetinin önemi yadsınamaz. Okul sosyal hizmeti ayrıca diğer eğitimciler tarafından karşılanması pek mümkün olmayan talepleri karşılamada önemli bir rol oynamaktadır. Birçok noktada

kritik öneme sahip olan okul sosyal hizmeti, pek çok ülkede uzun yıllardır uygulanmasına karşın Türkiye’de henüz eğitim sistemine tam anlamıyla entegre olmamıştır. Bu durum yapılan akademik çalışmalara belli oranda yansımış olsa da son yıllarda okul sosyal hizmeti alanındaki çalışmaların artmaya başladığı dikkat çekmiştir. Gerçekleşen çalışmaların, sayısı, çeşitliliği ve içeriği hâlâ gelişime açık olsa da bu çalışmaların nasıl bir eğilim gösterdikleri merak edilmiştir. Bu araştırma işte bu merak ve birtakım idealler doğrultusunda gerçekleşmiştir. Nitekim Erdem’in (2011) belirttiği gibi, belirli dönemlerde alan yazını genel manada değerlendirmek, gerek yapılan çalışmalara dair bilgi sunmak gerekse çalışma eğilimlerini tespit etmek açısından önemlidir. Yine bu tür değerlendirmeler, konu bağlamında yapılacak çalışmalar için bir rehber niteliği taşıyabilir ve araştırma alanına katkıda bulunabilir. Chang vd. (2010) da araştırma eğilimlerini belirlemeye dönük yapılan çalışmalara yol göstermesi nedeniyle bu tarz çalışmaların önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, bu tür çalışmalar, araştırmacıların özgün konular seçmesine yardımcı olduğundan benzer araştırmaların tekrarını önleme açısından faydalı olmaktadır. Okul sosyal hizmeti alanında bu tür bir çalışmanın henüz yapılmamış olması, bu araştırmayı öne çıkaran temel unsur olmuştur. Böylece bu çalışmada amaç, 2015-2024 (eylül ayına kadar) yılları arasında Türkiye’de okul sosyal hizmeti üzerine yapılan makale ve lisansüstü tezleri inceleyerek, konu bağlamındaki çalışma eğilimlerini belirlemektir. Bu yolla, okul sosyal hizmeti alanında yapılan çalışmaların genel karakteri (yıl, konu, yöntem, genel eğilim) ortaya konularak, gelecekteki araştırmalar için bir kaynak sağlamaya çalışılmaktadır. Bu temel amaçlar doğrultusunda çalışmada aşağıdaki sorulara cevap bulmaya çalışılmıştır.

Araştırma soruları:

1. İncelenen araştırmalar hangi yıl, konu, anahtar kelime, araştırma yöntemi ve veri toplama tekniği, çalışma grubu, okul kademesi bağlamında gerçekleşmiştir?
2. İncelenen tezler hangi üniversitelerde yazılmıştır?
3. Çalışma önerileri genel itibariyle nelere odaklanmaktadır?

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Okul sosyal hizmeti konusunda Türkiye’de son dokuz yılda yapılmış olan akademik makale ve tezlerin bazı özellikleri açısından eğilimlerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, nitel araştırma yöntemi ile yürütülmüştür. Nitel araştırmalar, belli bir konu hakkında derin bilgi elde etme fırsatı tanınması hasebiyle araştırmalarda sıkça tercih edilebilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu araştırmada doküman incelemesi yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmanın veri setini oluşturan dokümanların elde edilmesi, gözden geçirilerek sorgulanması ve anlaşılması ile analizinin yapılmasını içeren doküman incelemesi (Kıral, 2020), titiz bir incelemeyi önemser. Nitel araştırmada kullanılan diğer yöntemlerde olduğu gibi doküman analizi de elde edilen verileri inceleme ve yorumlamayı gerektirir. Yazılı belgeler olarak görülen akademik çalışmaların doküman incelemesi yöntemi bağlamında ele alınan çalışmalara alan yazında sıkça rastlanmaktadır. Bu çalışmaların detaylı bilgi sunma fırsatı tanınması tercih edilmesinde ayrıca etkili olmaktadır (Sönmez & Alacapınar, 2019). Mevcut araştırmada da okul sosyal hizmeti konusunda yapılan akademik çalışmalar yazılı belge olarak kabul edilmiş ve doküman incelemesi yöntemiyle incelenmiştir.

2.2. Verilerin Toplanması

Çalışmanın amacına uygun olarak yapılan tarama sonucunda, Türkiye’de okul sosyal hizmeti alanındaki ilk tez çalışmasının 2000 yılında Duman tarafından yapıldığı, ancak 2016 yılına kadar bu

alandaki yok denecek kadar az tez çalışmasının yapıldığı görülmüştür. Makale sayısının yine bu dönemde sınırlı kaldığı ancak 2016 yılından itibaren çalışmaların hız kazandığı fark edilmiştir. Bu sebeple araştırma, çalışmaların yoğunluk kazandığı 2016-2024 yılları arasındaki çalışmalara odaklanmış ve çalışma başlıklarının "okul sosyal hizmeti" kavramını içeriyor olması temel kriter olarak belirlenmiştir. Çalışmalar ile ilgili tarama yapılırken, yine "okul sosyal hizmeti" anahtar kavram kabul edilmiştir. Araştırma amacına uygun olarak ele alınan makaleler, DergiPark, ULAKBİM ve Google Akademik üzerinden taranmıştır. Tezlerle ilgili tarama ise YÖK Ulusal Tez Veri Merkezi'nde yer alan ve tam metin olarak ulaşılabilen tezler üzerinden yapılmıştır. Bu çalışmada, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Burada önceden belirlenen belli bir önemdeki ölçütleri karşılayan durumlar (tam metine ulaşılabilen, birbirinin çok benzeri olmayan çalışmalar ve başlıklarında okul sosyal hizmeti kavramı bulunan) gözden geçirilmiş ve tam metinlerine ulaşılabilen, hakemli dergilerde yayınlanan 32 makale ile 44 tez, araştırma kapsamına alınmıştır. Bu çalışmada, 2016-2024 yılları arasında okul sosyal hizmeti alanında yapılan güncel araştırma eğilimlerini tespit etmek amaçlandığından, bu dönemdeki yeterli sayıda olduğu düşünülen makale ve tüm tez çalışmaları incelenmiştir. Makaleler M1'den M34'e, tezler ise T1'den T44'e kadar kodlanmıştır. Bu sıralama, yazarların isimlerinin alfabetik dizilimine göre yapılmıştır. Söz konusu çalışmalara ilişkin bilgiler ise Ek 1'de sunulmuştur.

2.3. Veri Toplama Aracı

Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından bilgisayar ortamında oluşturulan, "Doküman Analiz Formu" kullanılmıştır. Bu formun oluşturulmasında, Kara ve Özenç'in (2021) çalışmalarında kullandıkları doküman analiz formundan faydalanılmıştır. Formda çalışmaların çeşitli özelliklerini gösteren 8 bölüm bulunmaktadır. Her bir bölüm bir tema olarak ele alınmıştır. Form hazırlandıktan sonra daha önce benzer çalışma yapan bir uzmandan görüş alınmıştır. Söz konusu form aşağıdaki gibidir:

Tablo 1

Araştırma Verilerinin Toplandığı Doküman Analiz Formu

Araştırmanın								
Kodu	Yılı	Konusu	Anahtar Kelimeleri	Modeli	Çalışma Grubu	Okul Kademesi	Tezin Yazıldığı Üniversite	Araştırma Önerileri

2.4. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel içerik analizi kullanılmıştır. Böylece belli bir konuda yapılan çalışmaların eğilimleri sistematik bir şekilde analiz edilebilmektedir (Kara & Özenç, 2021). Doküman Analiz Formu aracılığıyla elde edilen veriler, bilgisayar ortamına aktarılmış ve tablolar oluşturulmuştur. Temaların ele alındığı tablolarda her çalışmanın kodu (numarası) yer almaktadır. Veri analizlerinin güvenilirliğini sağlama noktasında, makale ve tezlerden rastgele belli sayılarda çalışma daha önce görüşü alınan uzman tarafından bağımsız bir şekilde incelenmiş ve analizlerin karşılaştırılması yapılmıştır. Karşılaştırmalarda yüksek oranda benzerlik olduğu dikkat çekmiş ve gelen bazı öneriler doğrultusunda "Araştırma Önerileri" başlığı eklenmiştir. Ayrıca nitel araştırma ve okul sosyal hizmeti alanında çalışmalar gerçekleştiren bir akademisyenin, araştırma süreci hakkında görüşleri istenmiş (özellikle konu dağılımları konusunda), böylece araştırmanın daha güvenilir olması sağlanmaya çalışılmıştır. Sonrasında verilere ait betimsel istatistikler hesaplanarak, frekans (f) ve yüzde (%) şeklinde tablolara aktarılmıştır. Analizi tamamlanan verilere ait bulgular, değiştirilmeden bulgular başlığı altında sunulmuştur.

2.5. Araştırma Etiği

Bu çalışma, “Yüksek Öğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında belirtilen kurallara göre gerçekleşmiştir. Araştırma ve raporlama sürecinde yine etik ilkelere uygun hareket edilmiştir. Araştırma verileri herkese açık kaynaklardan olduğundan ve herhangi bir canlıya yönelik bir eylem gerçekleşmediğinden, etik izin almaya gerek duyulmamıştır.

3. Bulgular

Gerekliği son yıllarda daha fazla hissedilmesine rağmen uygulamada henüz yer edinemeyen ve buna bağlı olarak akademik çalışmalarda yeterli ilgiyi görmediği düşünülen okul sosyal hizmeti konusunda 2016-2024 yılları arasında yapılan araştırmaların genel eğilimlerini araştıran çalışmanın bu bölümünde, elde edilen bulgular yorumlanmadan sunulmuştur. Öncelikle incelenen araştırmaların yıllara göre dağılımını gösteren frekans ve yüzde değerleri Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2

Araştırmaların Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Çalışmalar	f	%
2016	M1, M2, M6, M23, M30, T1	6	7,9
2017	M3, M31, M32, T14, T15, T44	6	7,9
2018	M7, M8, M12, M22, T3, T5, T19, T21, T22, T25, T28, T30, T32, T43	14	18,4
2019	M19, M21, T4, T6, T8, T11, T12, T23, T33, T36, T40, T42	12	15,8
2020	M24, M27, M28, T9, T20, T24, T35	7	9,2
2021	M4, M9, M10, M17, T13, T17, T34	7	9,2
2022	M16, M20, M25, M29, T18, T26, T27, T37, T41	9	11,8
2023	M11, M13, M15, M18, T2, T10, T16, T29, T38, T39	10	13,2
2024	M5, M14, M26, T7, T31	5	6,6
Toplam		76	100

Tablo 2’de görüldüğü gibi, okul sosyal hizmeti konusunda yapılan araştırmalar, yıllara göre düzenli bir oranda değişiklik göstermemektedir. Tabloya göre en fazla çalışmanın 2018 (n=14) yılında yapıldığı görülmektedir. Bunu sırasıyla; 2019 (n=12), 2023 (n=10), 2022 (n=9) yılları takip etmiştir. 2020 ve 2021 yıllarında benzer sayıda (n=7) çalışma gerçekleştirilmiştir. En az çalışmanın ise 2016-2017 yıllarında eşit sayıda (n=6) gerçekleştiği görülmektedir. Akabinde araştırmaların konularına göre dağılımı incelenmiş olup, buna dair bulguya Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3

Araştırmaların Konularına Göre Dağılımı

	Çalışmalar	f	%
Okul Sosyal Hizmetinin Önemi ve Gerekliliği	M3, M8, M16, M17, M18, M19, M24, M28, M30, M31, M32, T3, T10, T17, T23, T28, T34, T40	18	23,7
Sosyal Dışlanma	M6, T2, T7, T8, T14, T15, T19, T24, T29	9	11,8

Akademik Başarı	M1, M5, T4, T11, T20, T31, T35, T42	8	10,5
Davranış Sorunları (Suç-Disiplinsizlik-Uyumsuzluk-Bağımlılık)	M11, T16, T21, T36, M12, M21, T18, T41	8	10,5
Akran Zorbalığı (Şiddet)	M22, T32, T33, T38, T39, T43	6	7,9
Çocuk Refahı	M10, M13, M25, M29, T22	5	6,6
Psiko-Sosyal İşlevsellik	M15, M26, T9, T13, T30	5	6,6
Aile Sorunları	T5, T6, T12, T25, T26	5	6,6
Okul Sorunları	M2, M7, M23, T1, T27	5	6,6
Diğer (Okul Bağlılığı, Okul Dışı Aktivite, Eğitim Programlarını Değerlendirme, Kendine Zarar)	M4, M9, M14, M20, M27, T37, T44	7	9,2
Toplam		76	100

Tablo 3'te konularına göre ele alınan çalışma sayıları fazladan aza doğru sıralanmıştır. Buna göre en fazla çalışılan konu, okul sosyal hizmetinin önemi ve gerekliliği ile ilgili (n=18) olmaktadır. Bunu sırasıyla sosyal dışlanma (n=9), akademik başarı (n=8) ve davranış sorunları (suç-disiplinsizlik-uyumsuzluk, bağımlılık) (n=8), akran zorbalığı (şiddet) (n=6) takip etmiştir. Akabinde çocuk refahı, psiko-sosyal işlevsellik, aile sorunları ve okul sorunları eşit sayıda (n=5) çalışılmıştır. Bu kategorilerin dışında “diğer” başlığı altında az sayıdaki farklı çalışmaların (okul bağlılığı, okul dışı aktivite, eğitim programlarını değerlendirme, kendine zarar) (n=7) da yapıldığı görülmüştür. Çalışmanın bir sonraki bulgusu anahtar kelimeler ile ilgili olmaktadır. Anahtar kelimelere ilişkin bulgular Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4

Araştırmaların Anahtar Kelimelerine Göre Dağılımı

Anahtar Kelimeler	f	%
Okul Sosyal Hizmeti	18	25
Dışlanma	9	13
Eğitim	8	11
Akran Zorbalığı	6	8
Refah	5	7
Sağlık	5	7
Aile	5	7
Suç	4	6
Bağımlılık	4	6
Diğer	7	10
Toplam	71	100

Tablo 4'te okul sosyal hizmeti bağlamında yapılan çalışmalarda en sık tekrarlanan anahtar kelimelere yer verilmiştir. Buna göre birbirinden farklı çok sayıda anahtar kelime kullanıldığı görülmüştür. Bütün bu kelimelere burada yer vermek yerine en sık tekrarlanan anahtar kelimeleri ele almakla yetinilmiştir. Beklenildiği üzere, en sık kullanılan anahtar kelime “okul sosyal hizmeti” (n=18) şeklinde olmaktadır. Bunu sırasıyla dışlanma (n=9), eğitim (n=8), akran zorbalığı (n=6), refah (n=5),

sağlık (n=5), aile (n=5), suç (n=4) ve bağımlılık(n=4) şeklindeki anahtar kelimeler takip etmiştir. Ayrıca farklı kelimeler de mevcuttur (n=7). Bir sonraki bulgu ise araştırmaların yöntemi ve veri toplama teknikleri ile ilgili olmaktadır. Buna ilişkin bilgiye Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5

Araştırmaların Yöntemi ve Veri Toplama Tekniklerine Göre Dağılımı

		Çalışmalar	f	%
Nicel Yöntem	Anket	M1, M19, M32, T1, T3, T15, T21, T22, T28, T41	25	32,9
	Ölçek	T9, T11, T14, T18, T30, T33, T35, T38, T43, T44		
	Anket+ Ölçek	T4, T5, T31, T32, T42		
Nitel Yöntem	Görüşme	M4, M5, M6, M7, M9, M10, M11, M20, M26, T16, T17, T19, T20, T23, T24, T26, T27, T29, T36, T37, T40	25	11,8
	Doküman Analizi	M15, M16, M28		
	Olgu Sunumu	M25		
Derleme		M2, M8, M12, M13, M14, M18, M21, M23, M24, M27, M29, M30, M31, T6	14	10,6
Karma Yöntem	Anket+Görüşme	M3, M17, M22, T2, T7, T8, T34, T39	12	32,9
	Ölçek+Görüşme	T10, T12, T13, T25		
Toplam			76	100

Tablo 5'te görüldüğü gibi, incelenen çalışmaların büyük çoğunluğu nitel ve nicel araştırmalarda ve eşit sayıda (n=25) gerçekleşmiştir. Nicel araştırmalarda anket ve ölçek eşit sayıda (n=10) kullanılırken, anket ve ölçeğin aynı anda kullanıldığı 5 çalışmanın olduğu görülmektedir. Nitel araştırmalarda ise en fazla sayıda (n=21) çalışma, görüşme şeklinde gerçekleşmiştir. Ayrıca 3 doküman analizi, 1 olgu sunumu şeklinde gerçekleşen nitel çalışma yapılmıştır. 2016-2024 yılları arasında yapılan çalışmaların 14 tanesi derleme şeklinde gerçekleştirilirken, 12 çalışmada karma yöntem tercih edilmektedir. Bunlardan 8 tanesinde anket ve görüşme, 4 tanesinde ise ölçek ve görüşme aynı anda kullanılmıştır. Araştırmalardaki çalışma gruplarına dair bulgu ise Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6

Araştırmaların Çalışma Grubuna Göre Dağılımı

	Çalışmalar	f	%
Öğrenci	M1, M2, M6, M12, M15, M17, M22, M32, T4, T5, T9, T11, T13, T14, T15, T18, T21, T22, T25, T27, T30, T31, T32, T33, T35, T37, T38, T39, T43, T44	30	39,5
Öğretmen	M3, M9, M19, T2, T28, T42	6	7,9
Öğretmen+Öğrenci	M5, M11, M18, M20, T10, T12	6	7,9
Öğretmen+Öğrenci+Aile	T3, T7, T8, T19, T36	5	6,6
Öğrenci+Aile	T1, T20, T26	3	3,9
Öğretmen+Sosyal Hizmet Uzmanı	M10, T17, T23	3	3,9
Sosyal Hizmet Uzmanı	M8, T16, T24	3	3,9

Belirtilmemiş	M13, M14, M16, M21, M23, M24, M25, M27, M28, M29, M30, M31	12	15,8
Diğer (Öğretmen+Öğrenci+ İdareci, Öğretmen+Psikolog, Öğrenci+İdareci, Öğretmen+İdareci, Aile, İdareci)	M4, M7, M26, T6, T29, T34, T40, T41	8	10,6
Toplam		76	100

Tablo 6’da görüldüğü üzere, çalışmalar en fazla öğrenciler (n=30) üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu sırayı eşit sayıda (n=6) yapılan çalışmayla, öğretmen ve öğretmen + öğrenci takip etmiştir. Akabinde öğretmen+öğrenci+aile (n=5) gelmiştir. Yine eşit sayıda (n=3) çalışma öğrenci + aile, öğretmen + sosyal hizmet uzmanı ve sosyal hizmet uzmanı ile gerçekleşmiştir. Ancak 12 çalışmada, çalışma gruplarının belirtilmediğine yönelik bulgu dikkat çekici olmaktadır. Son olarak toplamda 8 çalışma, farklı sayılardaki diğer gruplarla (öğretmen+öğrenci+ idareci, öğretmen+psikolog, öğrenci+idareci, öğretmen+idareci, aile, idareci) gerçekleşmiştir. Bir sonraki bulgu da araştırmaların okul kademesine göre dağılımı ile ilgili olmaktadır. Tablo 7’de söz konusu bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 7

Araştırmaların Okul Kademesine Göre Dağılımı

	Çalışmalar	f	%
Okulöncesi	M8	1	1,3
İlkokul	M1, M11, T2, T8, T13, T21, T32, T38, T39	9	11,8
Ortaokul	M20, M32, T7, T11, T19, T22, T31, T33, T41	9	11,8
Lise	M3, M5, M6, M17, M22, M26, T4, T5, T9, T10, T12, T14, T15, T18, T25, T26, T27, T30, T34, T36, T37, T43, T44	23	30,3
İlköğretim+ Ortaöğretim	M7, M15, M19, M27, T17, T23, T28, T35	8	10,6
Belirtilmemiş	M2, M4, M9, M10, M12, M13, M14, M16, M18, M21, M23, M24, M25, M26, M27, M28, M29, M30, M31, T1, T6, T16, T20, T29, T40, T42	26	34,2
Toplam		76	100

Tablo 7’ye göre, en fazla çalışılan okul kademesi (n=23) lise olmaktadır. Bunu sırasıyla eşit sayıda (n=9) olan ilkokul ve ortaokul takip ederken, en son sırada (n=8) ilköğretim ve ortaöğretimde birlikte yapılan çalışmalar gelmektedir. Ayrıca 1 çalışma okulöncesi öğrencilerini kapsamaktadır. Fakat önemli sayıdaki (n=26) çalışmanın hangi okul kademesini içerdiği belirtilmemiştir. Bunun bir nedeni derleme şeklinde gerçekleşen çalışmalar olmaktadır. 2016-2024 yılları arasında yapılan ve YÖK tez merkezinde ulaşılan 44 tezin hangi üniversitelerin bünyesinde gerçekleştiğine dair bulguya ise Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8*Tezlerin Yazıldığı Üniversitelere Göre Dağılımı*

	Çalışmalar	f	%
Hacettepe	T1, T4, T5, T7, T8, T12, T13, T36	8	18,2
Yalova	T6, T15, T20, T38, T42	5	11,4
Üsküdar	T21, T22, T23, T27, T40	5	11,4
İstanbul Sabahattin Zaim	T2, T11, T26, T34	4	9,1
İstanbul	T10, T24, T29, T43	4	9,1
Ankara Yıldırım Beyazıt	T3, T25, T30, T33	4	9,1
Ankara	T14, T35	2	4,5
Karabük	T18, T37	2	4,5
Sakarya	T9, T44	2	4,5
Diğer (Sağlık Bilimleri-Burdur Mehmet Akif Ersoy-Selçuk-Manisa Celal Bayar-Bandırma On Yedi Eylül-Kocaeli-Çankırı Karatekin-Gümüşhane)	T16,T17,T19,T28,T31,T32,T39,T41	8	18,2
Toplam		44	100

Tablo 8’de görüldüğü gibi, okul sosyal hizmeti konusunda en fazla tez (n=8) Hacettepe Üniversitesi bünyesinde yapılmıştır. İkinci sırada eşit sayıda çalışmanın (n=5) Yalova ve Üsküdar Üniversitesinde yapıldığı görülmektedir. 3. sırada İstanbul Sabahattin Zaim, İstanbul ve Ankara Yıldırım Beyazıt (n=4) gelirken 4. sırada ikişer tez çalışmasının yapıldığı Ankara, Karabük ve Sakarya üniversiteleri yer almıştır. Bunların yanında Sağlık Bilimleri, Burdur Mehmet Akif Ersoy, Selçuk, Manisa Celal Bayar, Bandırma On Yedi Eylül, Kocaeli, Çankırı Karatekin ve Gümüşhane üniversitelerinde okul sosyal hizmeti konusunda birer tez çalışmasının yapıldığı görülmektedir. Bu başlık altında son olarak “Araştırmadaki Önerilere Göre Dağılım” Tablo 9’da ele alınmıştır.

Tablo 9*Araştırmadaki Önerilere Göre Dağılım*

Öneriler	f	%
Okul ve Eğitimin Sorunlarının Çözümü	24	22,6
Çocuk Refahını Arttırma	15	14,2
Ekip Çalışmasına Teşvik	12	11,3
Çocuk+Aile+Okul Ortaklığı	11	10,4
Çevresi İçinde Birey Yaklaşımı	8	7,5
Madde Bağımlılığı+Suç+Disiplinin Önlenmesi	8	7,5
Sağlıklı Akran İlişkilerini Arttırma	8	7,5
Farkındalık Eğitimleri ve Çalışmalarının Yoğunlaşması	8	7,5
Meslek Elemanlarının Sayı ve Niteliğinin Arttırılması	7	6,7
Aile Sorunlarının Çözülmesi	5	4,8
Toplam	106	100

Okul sosyal hizmeti ile ilgili yazılan 32 makale ve 44 tezdeki araştırma sonuçlarına dayalı öneriler detaylı şekilde incelenmiştir. En sık tekrarlanan öneriler ele alınarak sunulmuştur. Bu çalışmaların hepsinde okul sosyal hizmeti uygulamasının acilen hayata geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Fakat bunun yanında çalışmalarda en sık tekrarlanan diğer öneriler belli bir anlam bütünlüğüne bağlı olarak ele alınmıştır. Buna göre en sık ele alınan öneriler sırasıyla, okul ve eğitim sorunlarının çözümü (n=24), çocuk refahını artırma (n=15), ekip çalışmasına teşvik (n=12), çocuk+aile+okul ortaklığı (n=11), eşit sayıda olacak şekilde (n=8), çevresi içinde birey yaklaşımı, madde bağımlılığı+suç+disiplinin önlenmesi, sağlıklı akran ilişkilerini artırma, farkındalık eğitimleri ve çalışmalarının yoğunlaşması ile meslek elemanlarının sayı ve niteliğinin artırılması (n=7), aile sorunlarının çözülmesi (n=5) şeklinde olmaktadır.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, Türkiye’de her geçen yıl daha fazla ihtiyaç duyulan ve çeşitli araştırmalarda ele alınmasına rağmen henüz aktif uygulama örnekleri bulunmayan okul sosyal hizmeti alanındaki araştırma eğilimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, belirli kriterlere uygun olan 2016-2024 yılları arasında (eylül ayına kadar) yapılan 32 makale ve 44 tez çalışması incelenmiştir. Söz konusu çalışma başlıklarında “okul sosyal hizmeti” kavramının yer alması önemli bir kriter kabul edilmiştir. Bu başlık altında, araştırma sorularına yönelik elde edilen sonuçlara yer verilecek ve ilgili literatür ışığında çeşitli yorumlar yapılacaktır.

Öncelikle, araştırmaların “yıllara göre dağılımı” incelenmiştir. En az tez çalışması 2016-2017 yıllarında yapılmıştır. Yıllar ilerledikçe, yapılan çalışma sayısında istikrarlı olmasa da bir artış olduğu fark edilmiş ve en fazla çalışmanın 2018 yılında gerçekleştiği görülmüştür. Makale çalışmaları daha önceki yıllarda yapılmış olsa da 2016 yılı itibariyle çalışma sayılarında belirgin bir yoğunlaşma olduğu görülmüştür. Bunun nedeninin, o yıllarda okul temelli sorunların artması (Cebeci & Artan, 2024) ile okul sosyal hizmetine yönelik ihtiyacın belirginleşmeye başlaması olabilir. Ayrıca okul sosyal hizmeti alanı bu yıllarda akademik çalışmalar açısından da ilgi görmeye başlamıştır. Özellikle 2013 yılında Resmî Gazetede yayınlanan, Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı’nın katkısının olduğu düşünülmektedir. Zira burada okul sosyal hizmetinin 2016 yılında hayata geçirileceği, belirtilmekteydi. Bu vesileyle gerek akademik camianın gerekse meslek örgütünün okul sosyal hizmetine yönelik ilgisi oluşmuş ve bu ilgi zamanla artış göstermiştir. Hatta Hacettepe ve Ankara Üniversitesi bu konuda araştırma yapmak üzere birim ve merkez kurmak suretiyle bahsedilen ilginin en önemi temsilcileri kabul edilebilir. Yine, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, Şubat 2016’da Sosyal Hizmet Dergisi’nde, “Okul Sosyal Hizmeti Özel Sayısı” adlı bir yayın yayınlayarak okul sosyal hizmetine yönelik ilginin arttığını gözler önüne sermiştir. Ayrıca okul sosyal hizmeti konulu proje çalışmaları bu yıl dikkat çekmeye başlamıştır (Yeşilkayalı, 2016). Dolayısıyla bu araştırmada 2016 yılı ve sonrası tercih edilmiştir. Ayrıca bu bilgiler ışığında, her geçen sene bu çalışma sayılarının artması beklenen bir sonuç olarak kabul edilebilir.

Çalışmanın ikinci sorusu, makale ve tez çalışmalarının “konularına göre nasıl bir dağılım gösterdiği” ile ilgili olmaktadır. Buna göre en fazla çalışılan konu, “okul sosyal hizmetinin önemi ve gerekliliği” olmuştur. Bu çalışmalar, sosyal hizmet disiplini içinde özel bir uygulama alanı olarak kabul edilen okul sosyal hizmeti varlığının her geçen yıl daha fazla önem kazandığını ve gerekliliğinin vurgulandığını belirtmektedir. Araştırmalarda, öğrencilerin sorunlarını ekolojik bir perspektifle ele alan okul sosyal hizmeti uygulamalarının, diğer disiplinler tarafından etkili bir şekilde yürütülmesinin zor olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle, okullarda okul sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilmesinin elzem olduğu belirtilmiştir (Babahanoğlu & Başer, 2017). Dünyanın birçok yerinde, okul ortamında

çocukların hem eğitim faaliyetlerine katılmalarında hem de psiko-sosyal uyumlarının sağlanmasında sosyal hizmet müdahalelerine büyük önem verilmektedir (Franklin vd., 2008, s. 205). Ancak, Türkiye’de bu uygulamaların hâlâ resmi bir statü kazanmamış olmasının ciddi bir sorun olduğu, incelenen tüm çalışmalarda dile getirilen ortak bir endişedir. Okul sosyal hizmetinin uygulanacağı kurumsal bir yapı olarak Mili Eğitim Bakanlığı nezdinde konu hakkında daha önce birçok kez girişimde bulunulsa da düzenlemeler boyutunda dahi beklenen bir gelişme elde edilememiştir (Karakuş, 2022). Ülkede bu uygulamanın gerekliliği ve önemi ortadayken ve gerekli koşullar oluşmuşken gerek düzenleme gerekse uygulama boyutunda somut hiçbir adımın atılmamış olmasını anlamak bu noktada güç olmaktadır. Ayrıca bu çalışmalarda okul sosyal hizmetinin gerekliliği, alana özgü ihtiyaç çerçevesinde etraflıca irdelenmiştir (Aktan, 2018; Sağlık, 2021). Çünkü okul sosyal hizmeti, çalışmada incelenen kaynaklarda da belirtildiği üzere, öğrencilerin bütünsel gelişimini destekleyen, çeşitli ve karmaşık sorunlarının çözümünde yardımcı olan ve eğitim ortamının daha sağlıklı hale gelmesini hedefleyen bir alandır. Bu da onu gerekli ve önemli kılmaktadır. Çalışmalarda söz konusu gerekliliği ve ihtiyacı takip eden diğer konu, “sosyal dışlanma” olmaktadır. Sosyal dışlanma, karmaşık bir özellik sergiler ve birçok neden ya da çeşidi de içinde barındırır (Dağ, 2016). Bu araştırmada incelenen çalışmaların bir kısmı, okul ortamında ekonomik dezavantajlılık veya engellilik gibi konulara odaklanmakla birlikte çoğu araştırma dışlanma kavramını “Suriyeli çocukların eğitim sorunları” üzerinden ele almıştır. Suriye’deki olumsuz yaşam koşulları nedeniyle 2011 yılında Türkiye’ye doğru yoğun bir göç gerçekleşmiştir. Göç eden ailelerin ve çocuklarının karşılaştığı ilk önemli sorun dil bariyeri olmuştur (Ercan, 2019; Tosun vd., 2018). Göç edilen ülkedeki dilin bilinmemesi, entegrasyon sürecini önemli derecede zorlaştırmıştır (Whitaker, 2010). Bu zorlu sürecin yanında zamanla yaşam düzenini kurmaya başlayan aileler, çocuklarını okullara göndermiş ve bu çocukların başta dil sorunu olmak üzere çeşitli problemlerle karşılaşmaları kaçınılmaz hale gelmiştir. Söz konusu sorunlardan biri de sosyal dışlanma konusu olmuştur (Gencer, 2017; Şeker & Aslan, 2014). İlgili literatüre göre dil bilmemek, beraberinde uyum sorunları getirmekte ve yeni çevreye entegrasyonu güçleştirmektedir. Farklı kültürel özelliklerin, bireyler üzerinde bir baskı unsuru olarak algılanması, göç eden ailelerin ekonomik dezavantajlarıyla birleştiğinde, dışlanma sorunu daha derin bir hal almaktadır. Hal böyle olunca da çocukların okula uyumları önemli ölçüde güçleşebilmektedir. Böylece öğrencilerin okul ortamında karşılaştıkları dışlanma ve ayrımcılık gibi sorunlarda, eğitsel faaliyetler bağlamında okul sosyal hizmetinin rolü büyük önem taşımaktadır. Özellikle göç nedeniyle Türkiye’ye gelen ve dil bariyeri ile karşılaşan Suriyeli öğrenciler, zaman zaman önyargılara maruz kalabilir ve hem öğretmenler hem de diğer öğrenciler tarafından dışlanma ya da ayrımcılığa uğrayabilirler (Ersoy & Turan, 2019). İşte bu noktada okul sosyal hizmet uzmanı, gerekli eğitim ve rehberlik faaliyetleri ile bu ön yargıların kırılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Hoşgörü ve empati temelli eğitimler sayesinde farklı gruplardan öğrenciler arasında dayanışma ve uyumun artırılması sağlanabilmektedir. Dolayısıyla okul sosyal hizmeti konusunda yapılan çalışmaların dışlanma konusunda yoğunluk kazanması önemli ve beklenen bir durum olarak değerlendirilebilir. Amerika’da okul sosyal hizmetinin başlamasına neden olan en önemli etkenlerden biri, göçmen, dil bilmeyen, yoksul ve eğitimsiz bireylerin eğitimine yönelik çalışmalardır (Yurtsever & Meydan, 2017). Her ne kadar bu çalışmalarda asıl amaç öğrencilerin eğitime devamını sağlamak olsa bile, okul ortamında olası diğer sorunlar da okul sosyal hizmetinin kapsamına alınmıştır. Bu bağlamda, bu araştırmada incelenen çalışmalarda özellikle okul ortamlarında sosyal hizmet uzmanlarının etkili rol oynayabileceği vurgulanmış ve okul sosyal hizmetinin önemi tartışılmıştır. Akabinde en çok çalışılan üçüncü konu “akademik başarı” olmuştur. Okul sosyal hizmetinin öncelikli çalışma konularından biri kuşkusuz akademik başarıdır (Özbesler & Duyan, 2009). Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin öğrenme sürecini engelleyecek çeşitli sorunlarla başa çıkmada önemli destekler sunarak, akademik açıdan başarılı olmayı da hedeflemektedir. Bunun için aile ve okul

ortaklığındaki çalışmaları incelemektedir (Constable, 2016). Aslında okul sosyal hizmeti uygulaması, ilk ortaya çıktığından itibaren okul, aile ve toplum arasında önemli bir köprü görevi üstlenmiştir (Alptekin & Akbaba, 2018). Bu iş birliği sayesinde, çocukların çeşitli sorunlarıyla ilgilenilmekte ve onların daha başarılı olmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Sorunların çözülmesinin, öğrencilerin akademik başarılarını olumlu yönde etkileyeceği görüşüne dayanarak (Abay & Keleşoğlu, 2016; Özkan & Selçuk, 2016), öğrencilerin tam potansiyellerine ulaşmalarında okul sosyal hizmetinin kritik bir rol oynadığı söylenebilir. Yine “Davranış Sorunları (Suç-Disiplinsizlik-Uyumsuzluk-Bağımlılık)” konularında çalışma olduğu görülmüştür. Okul sosyal hizmetinin okul ortamında suç, disiplinsizlik ve uyumsuzluk gibi sorunlarla başa çıkmada önemli bir yere sahip olduğu bu çalışmalarda önemle vurgulanmaktadır. Okul sosyal hizmetinin buradaki amacı hem çocuğa hem de okul yönetimine gerekli desteği sunarak (Phillipo & Blosser, 2013) çocuğun gelecek planları ve okuldaki olumlu tutumu konusunda fayda sağlamaktır. Böylece çevreye odaklanarak hem önleyici hem de iyileştirici müdahalelerde bulunur. Ayrıca bağımlılıkla mücadelede gerekli eğitim veya destek sağlama noktasında okulun önemi yadsınmaz (Botvin, 2000). Bu çalışmada ele alınan çalışmalarda özellikle erken tespit ve müdahale ya da risk faktörlerini azaltmada, okul ortamındaki sosyal hizmetin önemi vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, aile ve sosyal çevrenin destekleyici rolünü aktif hale getirmede de okul sosyal hizmeti kilit rol üstlenmektedir. Okul sosyal hizmeti bağlamında çalışılan diğer bir konu “akran zorbalığı (şiddet)” ile ilgili olmaktadır. Kesin bir sınıflama yapmamakla birlikte akran zorbalığı, akran grupları arasında bir diğerine yönelik gerçekleşen kötü davranış ya da fiziksel, sosyal, sözel ve duygusal olarak kötü hissettiren eylemler, şeklinde ele alınmaktadır (Dolgun, 2018). Okul ortamında gerçekleşen akran zorbalığı kavramını ilk ele alan kişilerden biri olan Olweus (2005), bu kavramı şiddet ve saldırganlık bağlamında yorumlamıştır. Ona göre bu tür davranışlar, kasıtlı ve süreklidir ve mağdurla zorba arasındaki güç dengesizliğine dayanır. Tam bu noktada okul sosyal hizmeti, öğrencilerin iyilik halini destekleyerek zorbalık davranışlarını önleme ve bunlara müdahale etmede önemli stratejiler geliştiren bir alan olmaktadır. Uzun süreli zorbalıklar öğrencilerin duygusal ve sosyal sağlıklarını tehdit ettiği kadar akademik başarılarını da etkileyebilmekte bu da uzun vadeli travmalara sebebiyet verebilmektedir (Gökler, 2009). Bu çalışmada ele alınan çalışmalarda hem mağdur hem de zorba öğrencilere okul sosyal hizmeti aracılığıyla sunulan hizmetlerin önemine değinilmektedir. Böylece sunulan psiko-sosyal destek ile farkındalık yaratma ve okul ortamında daha barışçıl bir iklim oluşturma fırsatı elde edileceğinin altı çizilmektedir. Zorbalık eylemlerin erken tespiti ve önlenmesinde okul-aile iş birliğinin önemi de vurgulanmaktadır. Yine Menesini ve Salmivalli (2017) bu çalışmalarda ileri sürülen görüşe paralel olarak özellikle akran destek programları aracılığıyla okul ortamlarının daha güvenli hale gelebileceğini belirtmektedirler. Çalışmada ele alınan diğer konular olarak “çocuk refahı, psiko-sosyal işlevsellik, aile sorunları” ve “okul sorunları” eşit oranda çalışılmıştır. Okul sosyal hizmet uzmanı hem çocuğun hem de ailelerin refahını ve duygusal sağlığını desteklemektedir (Higy vd., 2012). Burada aile ve çocuk refahına ilişkin konular, çocuğun değerini ekonomik değerden ziyade duygusal bir değerle ilişkilendirmektedir (Tekindal vd., 2019). Okul sosyal hizmeti, bireylerin psiko-sosyal ve ruhsal anlamda işlevselliğini bozan hallerde, onlara destek sunarak daha sağlıklı bir yaşam koşuluna ulaşmada yardımcı olur (Dağ, 2016; Franklin vd., 2008). Bu çalışmada incelenen çalışmalar da bu bilgilerle örtüşmektedir. Zira çalışmalarda, çocuk refahının iyileştirilmesinde ve psikolojik ya da sosyal işlevselliğinin sağlanmasında okul sosyal hizmetinin önemi çokça vurgulanmaktadır. Ayrıca bu çalışmada incelenen çalışmalar, aile kaynaklı sorunların (boşanma başta olmak üzere) çocuğun okul başarısından sosyal ilişkilerine kadar pek çok alanda zorluklar yaşamasına sebebiyet verebileceği görüşüne dayanmaktadır. Bunun yanında ailenin ilgi konusunda eksik oluşunun da okulda sorunlara yol açtığı düşünülmektedir (Terry, 2002). İşte bu noktada okul sosyal hizmeti gerek çocuklara gerekse aileye destek sunarak sorunlarının çözülmesinde yardımcı olan bir alan kabul edilmektedir. Özkan ve Kılıç

(2014), sağlıklı bir aile ortamının çocuğun okul ortamını da etkileyeceğine değinerek, bu çalışmalarda bulguları desteklemektedir. Okulda yaşanan belli başlı sorunlar olarak devamsızlık ve/veya okul terki, okul sosyal hizmeti alanında ele alınan diğer önemli okul sorunlarıdır (Özkan & Selçuk, 2016). Bu çalışmada incelenen çalışmalara göre, okul sosyal hizmeti uygulamaları bu problemlerin çözülmesinde kilit bir rol oynamaktadır. Çünkü söz konusu çalışmalara göre okul sosyal hizmeti bağlamında gerçekleşen çeşitli motivasyon programları, öğrencilerin okula devamını teşvik etmekte ve okula bağlılıklarını güçlendirmektedir. Son olarak, okul sosyal hizmeti bağlamında okul bağlılığı, okul dışı aktiviteler, eğitim programlarının değerlendirilmesi ve kendine zarar verme gibi konuların da ele alındığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır.

Çalışmanın üçüncü sorusu “anahtar kelimeler” ile ilgili olmaktadır. Bu çalışmalarda birbirinden farklı çok sayıda anahtar kelime kullanılmıştır. Beklenildiği üzere, en sık kullanılan anahtar kelime “okul sosyal hizmeti” olmuştur. Bunu sırasıyla “dışlanma, eğitim, akran zorbalığı, refah, sağlık, aile, suç” ve “bağımlılık” kavramları takip etmiştir. Ayrıca farklı kelimeler de varlık göstermiştir. Anahtar kelimeler, araştırmacıların yapılan çalışmalar hakkında ön bilgi sahibi olması ve ihtiyaç duyulduğu takdirde bu çalışmalara hızlı bir şekilde ulaşılmasını mümkün kılan kavramlardır (Kara & Özenç, 2021). Ayrıca anahtar kelimeler, yapılan çalışmaların konularına bağlı olarak şekillenir. Yani anahtar kelimelerin, çalışma konularına benzer kavramları içermesi doğal bir sonuçtur. Dolayısıyla yukarıda çalışma konuları tartışıldığından bu kavramlar burada ayrıca tek tek ele alınmamıştır.

Araştırmanın dördüncü sorusu ise, “araştırmaların yöntemi ve veri toplama teknikleri ” üzerine odaklanmaktadır. İncelenen çalışmalar çoğunlukla ve eşit oranda nitel ve nicel araştırma deseniyle yürütülmüştür. Nicel araştırmaların çoğunluğu anket ve ölçek tekniklerinden faydalanarak gerçekleşirken, anket ve ölçeğin birlikte kullanıldığı çalışmalar da mevcuttur. Nitel araştırmalar, çoğunlukla görüşme şeklinde tasarlanırken, doküman analizi ve olgu bilimi şeklinde tasarlanan çalışmaların da olduğu görülmüştür. Olgu bilim araştırmaları, bireylerin yaşam öyküsü ve duygularına bağlı olarak belli bir fenomene (olguya) yönelik düşüncelerini ayrıntılı bir şekilde ortaya konmasını sağlamak ve sıkça tercih edilmektedir (Polatcan & Kılınç, 2018). Nitel araştırmalarda bu denli sık tercih edilen bir biçimin, okul sosyal hizmeti ile ilgili yapılan çalışmalarda az tercih edilmesi dikkat çekici bir bulgu olmaktadır. Bunu derleme türünde yapılan çalışmalar takip etmiştir. Çalışılan konularda en az tercih edilen yöntem ise karma yöntem olmaktadır. Sosyal hizmet konularında yapılan lisansüstü 347 tez çalışmasını inceleyen Tekindal vd. (2018) benzer bir bulguya işaret etmişlerdir. Söz konusu çalışmada yapılan çalışmaların sadece %6’sının karma yöntemle gerçekleştiğini bulgulayan araştırmacılar, farklı araştırma desenlerinin güçlü yanlarını kullanma bağlamında, karma araştırmaların önemli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Sözbilir ve Kutu (2008) da benzer şekilde, çoklu yöntemler ile gerçekleşen çalışmaların daha kaliteli olacağını ve araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğinin olumlu anlamda destekleyeceğini vurgulamışlardır. Bu nedenle, konu özelinde gerçekleşen karma yöntemlere dayalı çalışma sayılarının artırılması önerilebilir.

Okul sosyal hizmeti üzerine yapılan çalışma eğilimlerini inceleyen bu çalışmada diğer soru “araştırmaların çalışma grubu” ile ilgili olmaktadır. Buna göre çalışmaların büyük bir kısmı öğrencilerle yürütülmüştür. Akabinde öğrencilere en yakın çevresel sistemler olan, öğretmenler ve aileler de bu çalışmalarda yer almıştır. Ayrıca sosyal hizmet uzmanları, okul idarecileri ve psikologlarla gerçekleşen çalışmalar da varlık göstermiştir. Bazı çalışmalarda ise çalışma grubunun belirtilmemesi, dikkat çekici olmuştur. Bunun nedenlerinden biri derleme türünde çalışmaların varlığıyla açıklanabilir fakat bazı araştırma makalelerinde de çalışma gruplarının belirtilmemesi bu çalışmaların geliştirmeye açık yönleri olarak değerlendirilebilir. Öğrenciyi “çevresi içinde birey” yaklaşımıyla değerlendiren okul sosyal

hizmeti (Aktan, 2018) uygulamalarının çocukla sınırlı kalmayıp, çevresel faktörlere de odaklanması beklenen bir durumdur. Dolayısıyla çalışma gruplarının aile, öğretmen, sosyal hizmet uzmanı ve idareciler ekseninde gerçekleşmesi doğal bir sonuçtur. Ancak, çocuğun okul kaynaklı sorunlarının kökeninde aile faktörünün önemli bir rol oynadığı düşünüldüğünde, aileyle ilgili yapılan çalışmaların sayısının azlığı dikkat çekmektedir. Zira sosyal hizmetin aileye yönelik çalışmaları, mesleğin önemli bir boyutudur (Özbesler & Duyan, 2009). Bu bağlamda, aileyle daha fazla çalışma yapılmasının, öğrencilerin okul ortamındaki sorunlarının daha derinlemesine analiz edilmesine katkı sağlayacağı düşünüldüğünden, aile odaklı çalışmaların artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Araştırmadaki başka bir soru ise “araştırmaların gerçekleştiği okul kademeleri” hakkında olmuştur. Okul sosyal hizmeti konusunda yapılan çalışmaların çoğunun “lise” kademesinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Lise öğrencileri, ergenlik döneminin zorluklarıyla başa çıkan grubu temsil eder (Çiçek-Sağlam & Özsezer, 2015; Yüksel, 2022). Bu süreçte yaşanan kimlik gelişimi, akran etkisi/baskısı ve akademik başarı stresi (üniversiteye hazırlık sürecinde olduklarından), bu öğrencilerin psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyma ihtimallerini arttırmaktadır. Bu nedenle, yapılan çalışmaların lise kademesinde yoğunlaşması anlaşılabilir bir durumdur. Bu araştırma kapsamında incelenen çalışmalarda genellikle lise öğrencilerinin yaşadığı okul sorunları, disiplinsizlik, uyumsuzluk, akran sorunları ve aile kaynaklı sorunlar irdelenmektedir. Akabinde ilkokul ve ortaokul kademelerinde eşit oranda çalışmalar yapıldığı görülmüştür. İncelenen çalışmalardan yalnızca biri okul öncesi çocukları hedef almıştır. Söz konusu çalışma, çeşitli sorunlar yaşayan çocuklara yönelik ekolojik bakış açısıyla, aile katılımını esas alan çözümlere odaklanmıştır. Okul öncesi dönem, okula uyum açısından önemli bir süreci temsil etmektedir (Bağçeli vd., 2018). İncelenen çalışmada, uyumu desteklemek adına okul öncesi dönemde yapılan sosyal hizmet müdahalelerinin önemi vurgulanmaktadır. Aslında okul öncesi dönem, çocukların disiplin, uyum ve sosyal beceriler gibi temel alışkanlıkları edindikleri kritik bir dönemdir. Erken dönemde sağlanan sosyal hizmet desteği, çocukların ilkokula ve diğer sosyal ortamlara daha kolay uyum sağlamalarına yardımcı olabilir. Bu görüşe dayanarak, okul sosyal hizmeti alanında yapılan çalışmaların okul öncesi dönemde daha fazla yoğunluk kazanması gerektiği düşünülmektedir.

Okul sosyal hizmeti alanında yapılan tez çalışmalarının “hangi üniversite bünyesinde gerçekleştirildiği”, bu araştırmanın önemli sorularından birini temsil etmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırmada, en fazla çalışmanın “Hacettepe Üniversitesi” bünyesinde gerçekleştiği görülmüştür. En fazla tez çalışmasının Hacettepe Üniversitesi bünyesinde gerçekleşmesinin, birden fazla nedeni olabilir. Öncelikle Türkiye’de sosyal hizmet alanında en eski ve köklü üniversite olduğu bilinmektedir. Ayrıca bu konuda uzmanlaşmış öğretim üyesi sayısının fazla oluşunun, bu oranı etkilediği düşünülmektedir. Tez çalışmasının hangi üniversitelerde yapıldığı bazı açılardan önemli olabilir. Örneğin, ülkede az çalışıldığı belirtilen okul sosyal hizmeti konusunun, akademik dünyada hangi kurumda benimsendiği anlaşılabilir, bu durum o kurumun o alanda yetkin akademik personel varlığına işaret edebilir. Bu da o alanda lisansüstü eğitim almak isteyen bireyler açısından yol gösterici bir veri olabilir. Yine konu özelinde yeterince çalışma yapılmayan üniversitelerin profili çizilerek, bu üniversitelerin o alana daha fazla yatırım yapması gerektiğine dikkat çekilebilir.

Son olarak bu araştırmada okul sosyal hizmeti konusunda yapılan çalışmaların sonuçlarına bağlı olarak sunulan “öneriler” kısmı incelenmiştir. Araştırma konularına bağlı olarak çok sayı ve çeşitlikte öneri sunulsa da genel olarak önerilerin, okul sosyal hizmeti uygulamalarının acilen geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması gerektiği yönünde yoğunlaştığı görülmüştür. Ayrıca çocuğun ekolojik sistem bağlamında ele alınarak sorunlarına da bu bağlamda yaklaşılması gerektiği, çocuk-okul-aile iş birliğinin öncelenmesi, ilgili kurumlarla iş birliği ve ekip çalışmalarına daha fazla önem verilmesi ve bu yolla

çocuk-aile sorunlarına çözüm getirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Çocuğun gerek okul temelli gerekse aile temelli sorunlarının, profesyonel bir yaklaşımla ele alınması, bu sorunların çözümünü mümkün kılabilir. Burada çocukla tek başına çalışmak yeterli olmayabilir, dolayısıyla sosyal hizmetin odağında yer alan “çevresi içinde birey” yaklaşımı bağlamında, en başta aile üyeleri olmak üzere çocuğun davranışına yön veren akranları, öğretmenleri de sürece dâhil etmek, etkili bir müdahale açısından kritik öneme sahip olmaktadır. Yine bu sorunların çözümünde uzman tek başına etkili olmayabilir, dolayısıyla gerektiği takdirde psikolog, çocuk-ergen psikiyatrisi, çocuk gelişimci gibi çocuk alanında çalışan başka bir profesyonelin desteği talep edilebilir. Amaç çocuğun sorunlarına odaklanarak, onun iyilik halinin devamını sağlamak ve esenliğini korumaksa, çocuk haklarına duyarlı bir yaklaşımı benimseyen, yetkin, kendini adanmış, sorumluluk bilinci yüksek meslek elemanlarının varlığı bu noktada önemli olmaktadır. Yine akran zorbalığını önleyerek akran ilişkilerini geliştirici etkinlikler teşvik edilmeli ve çocuğun madde kullanımı-suça yönelimi-disiplin sorunları gibi olumsuz davranış yerine olumlu davranış geliştirmesine teşvik eden uygulama sayılarının artırılması gerektiği düşünülmektedir. Bununla birlikte çocuğun sağlıklı gelişimini destekleme yolunda, “güçlendirici” uygulamalar geliştirilebilir.

Araştırma sonuçlarına dayanarak bazı önerilerde bulunmak mümkündür. Türkiye’de genç nüfus artış oranı dikkate alındığında, mevcut sosyal hizmet politika ve uygulamaların yetersizliği göze çarpmaktadır. Okul sosyal hizmeti, sosyal hizmet mesleğinin önemli uygulama alanlarından biri olmasına karşın, bu uygulamaların aktif olmayışının yanı sıra bizzat bu alanda yetişmiş okul sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilmeyişi de önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Nitekim, günümüz okul temelli karmaşık sorunları göz önüne alındığında, bu konunun hayati bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Bu bağlamda üniversitelerde sosyal hizmet bölümlerine ait ders müfredatlarında okul sosyal hizmeti dersine yer verilerek, okul sosyal hizmeti uygulamaları hakkında bilgi edinimi sağlanabilir ve konu hakkında farkındalık yaratılabilir. Ayrıca bu çalışma, 2016-2024 eylül ayına kadar gerçekleşen ve Türkçe dilinde yazılan çalışmaların önemli bir kısmını ele almakla birlikte daha önceki çalışmaların ve yabancı dillerde yapılan çalışmaların da incelendiği yeni araştırmaların gerçekleşmesi önerilebilir.

5. Kaynakça

- Aktan, M. C. (2018). *Türkiye’de okul sosyal hizmetinin yapılandırılması: Gereksinimler, sorunlar ve çözüm önerileri*. Gece.
- Alameda-Lawson, T., Lawson, M., & Lawson, H. (2010). Social workers’ roles in facilitating the collective involvement of low-income, culturally diverse parents in an elementary school. *Children & Schools*, 32(3), 172-182. <https://doi.org/10.1093/cs/32.3.172>
- Allen-Meares, P., Montgomery, K. L., & Kim, J. S. (2013). School-based social work interventions: A cross-national systematic review. *Social Work*, 58(3), 253-262. <https://doi.org/10.1093/sw/swt022>
- Alptekin, K., & Akbaba, O. (2018). *Okul sosyal hizmeti projesi: Genel değerlendirme raporu*. Konya Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü. https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/bilge.abukan/138600/OSH_Prj_Gen_Deg.pdf [Erişim Tarihi: 20.03.2025].
- Aykara, A. (2010). *Kaynaştırma eğitimi sürecindeki bedensel engelli öğrencilerin sosyal uyumlarını etkileyen etmenler ve okul sosyal hizmeti* (Tez No. 258267) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Babahanoğlu, R., & Başer, D. (2017). Türkiye'de okul sosyal hizmetinin önemi ve gerekliliği: Konya örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), 650-655.
- Bağçeli-Karaman, P., Şen, T., Alataş, S., & Tütüncü, B. (2018). Okul öncesi dönemde okula uyum sürecine ilişkin öğretmen görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 681-701. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2018..-431421>
- Botvin, G. J. (2000). Preventing drug abuse in schools: Social and competence enhancement approaches targeting individual level etiologic factors. *Addict Behav*, 25(6), 887-897. [https://doi.org/10.1016/S0306-4603\(00\)00119-2](https://doi.org/10.1016/S0306-4603(00)00119-2)
- Cebeci, F., & Artan, T. (2024). Okul sosyal hizmetinin Türkiye'deki durumu. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(152), 194-213. <https://doi.org/10.29228/ASOS.75880>
- Chang, Y. H., Chang, C. Y., & Tseng, Y. H. (2010). Trends of science education research: An automatic content analysis. *Journal of Science Education and Technology*, 19(4), 315-331. <https://doi.org/10.1007/s10956-009-9202-2>
- Constable, R. (2016). The role of the school social worker. In C. R. Massat, M. S. Kelly & R. Constable (Eds.), *School social work: Practice, policy and research* (pp. 1-22). Oxford.
- Crespi, T. D., & Hughes, T. L. (2004). School-based mental health services for adolescents: School psychology in contemporary society. *Journal of Applied School Psychology*, 20(1), 67-78. https://doi.org/10.1300/J370v20n01_05
- Çiçek-Sağlam, A., & Özsezer, S. (2015). Liselerde okul yönetimlerinin kriz yönetme becerilerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(7), 13-28. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2843>
- Dağ, A. (2016). Okul değişim kuramı: Adapazarı örneği. *Çekmece İzü Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8-9), 241-269.
- Dağ, A. (2018). Okul sosyal hizmeti bağlamında ilkökul, ortaokul ve lise öğrencilerinin devamsızlık problemleri. *Akademik Hassasiyetler*, 5(9), 171-194.
- Dolgun, G. (2018). Akran zorbalığını önlemede hemşirenin rolü. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 5(1), 95-101. <https://doi.org/10.17681/hsp.335312>
- Duman, N. (2000). *Ankara liselerinde çeteye katılma potansiyeli olan öğrenci grupları ve okul sosyal hizmeti* (Tez No. 98616) [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Dupper, D. R. (2002). *School social work, skills and interventions for effective practice*. John Wiley & Sons.
- Ercan, F. Z. (2018). *Suriyeli sığınmacı çocukların eğitim durumları ve okul sosyal hizmeti* (Tez No. 542963) [Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Erdem, D. (2011). Türkiye'de 2005-2006 yılları arasında yayımlanan eğitim bilimleri dergilerindeki makalelerin bazı özellikler açısından incelenmesi: Betimsel bir analiz. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 2(1), 140-147.
- Ersoy, A. F., & Kocaman, F. (2021). Öğrenci refahına yönelik çalışmalarda okul sosyal hizmet uzmanları ve öğretmenlerin yetki sınırları. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 79-92.

- Ersoy, A. F., & Turan, N. (2019). Sığınmacı ve mülteci öğrencilerde sosyal dışlanma ve çeteleşme. 3. *Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(2), 828-840. <https://doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.19.05.1103>
- Franklin, C., Gerlach, B., & Chanmugam, A. (2008). Comprehensive handbook of social work and social welfare: The profession of social work. In K. M. Sowers, & C. N. Dulmus (Eds.), *School social work* (pp. 205-225). John Wiley & Sons.
- Gencer, T. E. (2017). Göç ve eğitim ilişkisi üzerine bir değerlendirme: Suriyeli çocukların eğitim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 838-852. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175434652>
- Gökler, R. (2009). Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 511-537.
- Higy, C., Haberkorn, J., Pope, N., & Gilmore, T. (2012). The role of school social workers from the perspective of school administrator interns: A pilot study in rural North Carolina. *International Journal of Humanities and Social Science*, 2(2), 8-15.
- Işık, A. (2018). Türkiye’de madde bağımlılığıyla mücadelede bir sosyal politika uygulaması olarak okul sosyal hizmetinin önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(1), 208–228.
- İlter, B. (2023). Yoksulluk ve çevre bağlamında çocukların geleceğini tartışmak: Okul sosyal hizmeti perspektifinden bakış. *Çocuk ve Medeniyet*, 8(14), 199–233.
- Kara, M., & Özenç, M. (2021). Suriyeli göçmen öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan sorunlara odaklanan araştırmaların eğilimleri: Betimsel içerik analizi. *Millî Eğitim*, 50(1), 249-279. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.957676>
- Karakuş, B. (2022). Türkiye’de okul sosyal hizmetinin durumu kararlar ve dayanaklar. *Sosyal Hizmet Dergisi*, 2022(1), 28-47.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analiz yöntemi olarak doküman analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Korkmaz, Y. (2022). *Boşanma sürecinin öğrenci üzerindeki etkilerinin okul sosyal hizmeti temelinde değerlendirilmesi* (Tez No. 731935) [Doktora tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kuli, G., & Yıldırım, Ş. (2019). Rehberlik öğretmenlerinin okul sosyal hizmetine ihtiyaç duydukları sorun alanlarının belirlenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 555–582.-189. <https://doi.org/10.33417/tsh.572223>
- Menesini, E., & Salmivalli, C. (2017). Bullying in schools: The state of knowledge and effective interventions. *Psychology, Health & Medicine*, 22(1), 240-253. <https://doi.org/10.1080/13548506.2017.1279740>
- Olweus, D. (2005). A useful evaluation design and effects of the Olweus bullying prevention program. *Psychology, Crime & Law*, 11(4), 389-402. <https://doi.org/10.1080/10683160500255471>
- Openshaw, L. (2008). *Social work in schools: Principles and practice*. The Guilford.
- Özbesler, C., & Duyan, V. (2009). Okul ortamlarında sosyal hizmet. *Eğitim ve Bilim*, 34(154), 17-25.

- Özcan, E., Uslu, G., İbişoğlu, Ş. C., & Dinçer, E. N. (2018). Ergenlerde akran zorbalığının sosyal medyada üretimi ve yeniden üretiminin okul sosyal hizmeti bağlamında değerlendirilmesi. *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(2), 79–102.
- Özkan, Y., & Kılıç, E. (2014). Çocuk ve aile odaklı sorunların çözümünde okul sosyal hizmeti uzmanlarının önemi: Uzmanların çocuk ve ailelerle çalışmada sahip oldukları beceriler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(3), 397-412.
- Özkan, Y., & Selçuk, O. (2016). Okul sosyal hizmetinin okul erken terki üzerine potansiyel etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 1275-1281.
- Öztürk, H.(2019). *Ortaöğretim öğrencilerinin akran zorbalığı ilişkisinde zorba ve kurban olma durumlarını etkileyen faktörler ve okul sosyal hizmeti* (Tez No. 557326) [Yüksek lisans tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Phillippo, K. L., & Blosser, A. (2013). Specialty practice or interstitial practice? A reconsideration of school social work's past and present. *Children & Schools*, 35(1), 19-31. <https://doi.org/10.1093/cs/cds039>
- Polatcan, M., & Kılınc, A. Ç. (2018). Fenomenoloji ve araştırmalarda fenomenolojik yöntem. K. Beycioğlu, N. Özer & Y. Kondakçı (Eds.), *Eğitim yönetiminde araştırma içinde* (ss. 391-408). Pegem.
- Reçber, B. (2020). Türkiye’de okul sosyal hizmetinin konumu ve gerekliliği. *TESAM Akademi Dergisi*, 7(1), 11-36. <https://doi.org/10.30626/tesamakademi.695730>
- Richard, L. A., & Villareal-Sosa, L. (2014). School social work in louisiana: A model of practice. *Children & Schools*, 36(4), 211-220. <https://doi.org/10.1093/cs/cdu022>
- Sağlık, S. (2021). *Ortaöğretimde okul sosyal hizmetinin gerekliliğine dair yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenlerin görüşlerinin incelenmesi: Karma desen araştırması* (Tez No. 668522) [Doktora tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Sönmez, V., & Alacapınar, F. G. (2019). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı.
- Sözbilir, M., & Kutu, H. (2008). Development and current status of science education research in Turkey. *Essays in Education*, 24(1), 1-22.
- Şeker, B. D., & Aslan, Z. (2014). Eğitim sürecinde mülteci çocuklar sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 8(1), 86-105. <http://dx.doi.org/10.5578/keg.8234>
- Tekindal, M., Özden-Attepe, S., & İçağasıoğlu-Çoban, A. (2018). Systematic review on social work thesis in Turkey:1987-2017. *Journal of Current Researches on Health Sector*, 8(1), 41-50.
- Tekindal, M., Ege, A., & Erim, F. (2019). Sosyal hizmet bilgisi üretimi: Toplum ve sosyal hizmet dergisi incelemesi (1983-2017). *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 796-813. <https://doi.org/10.33417/tsh.622571>
- Terry, L. (2002). Family counselling in the schools: A graduate course. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 10(4), 419-428. <https://doi.org/10.1177/106648002236762>
- Tokuroğlu, C. (2023). *Akran zorbalığını önlemeye yönelik okul sosyal hizmeti müdahalesi* (Tez No. 812589) [Yüksek lisans tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi

- Tosun, A., Yorulmaz, A., Tekin, İ., & Yıldız, K. (2018). Mülteci öğrencilerin eğitim sorunları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 107-133. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.457087>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2023). *Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri*. 20.03.2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2023-53674> [Erişim Tarihi: 20.03.2025].
- Villareal-Sosa, L. (2022). School social work: Challenges and opportunities. *Children & Schools*, 44(2), 67-69. <https://doi.org/10.1093/cs/cdac005>
- Whitaker, E. (2010). *Language acquisition of the children of immigrants and the role of nonprofit organizations* [Unpublished master thesis]. University of Puget Sound.
- Yelboğa, N. (2018). *Liseli öğrencileri akran zorbalığına iten nedenlerin değerlendirilmesi ve okul sosyal hizmeti bağlamında çözüm önerilerinin sunulması* (Tez No. 540829) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi
- Yeşilkayalı, E. (2016). Okul sosyal hizmeti uygulamasında yaklaşım ve model örnekleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 135-152.
- Yeşilkayalı, E. (2017). Okul sosyal hizmetinde okul bağlantılı hizmetler. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(3), 169-188.
- Yeşilkayalı, E., & Meydan, S. (2017). Bir ortaokul özelinde okul sosyal hizmeti ihtiyacının belirlenmesi. *The Journal of Academic Social Sciences*, 5(53), 206-221. <https://doi.org/10.16992/ASOS.12670>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Yüksel, A. (2022). Liselerde okul yöneticilerinin hesap verebilirlik düzeyleri. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 8(18), 1-12. <https://doi.org/10.51293/socrates.274>

Ekler**Ek-1. Araştırmada Faydalanılan Çalışmalar**

Kod	Yazar(lar)	Yıl
M1	Abay, A.R. & Keleşoğlu, F.	2016
M2	Aktan, M.C.	2016
M3	Babahanoğlu, R. & Başer, D.	2017
M4	Çakır, E., Özkan, Z., Arıcı, A. & Bolat, G. B.	2021
M5	Çalap, D. & Yanardağ, U.	2024
M6	Dağ, A.	2016
M7	Dağ, A.	2018
M8	Dağ, A.	2018
M9	Ersoy, A.F., Sancar, E. & Şener, M.	2021
M10	Ersoy, A.F. & Kocaman, F.	2021
M11	Ersoy, A.F., İncekara, B., AYTEPE, E. & Güven, M.	2023
M12	Işık, A.	2018
M13	İlter, B.	2023
M14	Kara, Y.	2024
M15	Karadağ, F.	2023
M16	Karakuş, B.	2022
M17	Kılıç-Ceyhan, E. & Özbesler, C.	2021
M18	Kök, H.	2023
M19	Kuli, G. & Yıldırım, Ş.	2019
M20	Kurt, H	2022
M21	Özada-Nazım, A. & Köseoğlu, M.	2019
M22	Özcan, E., Uslu, G., İbişoğlu, Ş.C & Dinçer, E.N.	2018
M23	Özkan, Y. & Selçuk, O.	2016
M24	Reçber, B.	2020
M25	Sağlam, Ö. & Salman, Ö.	2022
M26	Sağlık, S.	2024
M27	Şener, M. & Ersoy, A.F.	2020
M28	Şimşek, R.	2020
M29	Tokuroğlu, C.	2022
M30	Yeşilkayalı, E.	2016
M31	Yeşilkayalı, E.	2017
M32	Yeşilkayalı, E. & Meydan, S.	2017
T1	Aktan, M.C.	2016
T2	Akyokuş, M.	2023
T3	Akyüz, Z.	2018
T4	Arıkan, P.	2019
T5	Arslan, S.	2018
T6	Atabek, İ.	2019

T7	Aydın, S.	2024
T8	Aykut, S.	2019
T9	Aynacı, C.	2020
T10	Cebeci, F.	2023
T11	Cenikli, B.	2019
T12	Çalış, N.	2019
T13	Çavuş-Bekce, F.Ö.	2021
T14	Çetintaş, E.	2017
T15	Dağ, A.	2017
T16	Demirezen, S.	2023
T17	Dikmen, T.	2021
T18	Doğan, K.	2022
T19	Ercan, F.Z.	2018
T20	Güneş, E.	2020
T21	Hezer, K.	2018
T22	İpek, M.	2018
T23	Kalkan, K.	2019
T24	Karakaya, Ş.	2020
T25	Kılıç-Ceyhan, E.	2018
T26	Korkmaz, Y.	2022
T27	Kulga, D.H.	2022
T28	Kuli, G.	2018
T29	Kuşkapan, A.	2023
T30	Küçük, G.	2018
T31	Küçükoba, E.	2024
T32	Özdemir, S.G.	2018
T33	Öztürk, H.	2019
T34	Sağlık, S.	2021
T35	Sakinmaz, S.	2020
T36	Selçuk, O.	2019
T37	Şener, M.	2022
T38	Şener, R.	2023
T39	Tokuroğlu, C.	2023
T40	Tunç, B.	2019
T41	Üçüncü, T.	2022
T42	Ünlü-Başbuğ, N.	2019
T43	Yelboğa, N.	2018
T44	Yıldız, H.	2017